

Report

Pandemie čistí trh:
které firmy přežijí?

Esej

Opozice v příliš
temném stínu

Panorama

Kdo ohne sklo,
najde svatý grál

euro

18

Ve spolupráci s

FT

FINANCIAL
TIMES

DEHYDROVANÁ REPUBLIKA

Extrémně suchý duben jasně
ukázal na hlavní problém Česka

4. 5. 2020 CZ 48 Kč SK 2,40 €

18

9177121213120071

MY ČEKALI JARO, A ZATÍM PŘIŠEL ZMAR

Česko se bez deště neobejde. A duben ukázal, co se stane, když nezaprší. Riziko extrémního sucha je nejvyšší za 130 let

Ondřej Stratilík
stratilik@mf.cz

Jako jinde v Podkrkonoší má i tady hlína načervenalou barvu. V Libštátě, jen půlhodiny autem z Vrchlabí, už mnoho let na dvou hektarech rodinných pozemků hospodaří Alena Mihulková a Jan Hradecký. Jejich česnek znají zákazníci z celé republiky. Letošní sezona se ale nevyvíjí dobře. Z vyschlé rudé ornice se práší. „Je to hrozný, zrovna řešíme nějakou závlahu,“ popisuje paní Mihulková starší. Bez umělého přívodu vody totiž česnek neporoste.

Země v Česku se rychle mění v prach, který odnáší vítr, a dostat z půdy dobrou úrodu je stále složitější. A přirozená vláha, základ celé zemědělské magie, nikde.

I v Podkrkonoší se jako všude jinde v Česku potýkají s velkým suchem. Byť v posledních letech panuje pravidelně, letos dorazilo hodně brzo. Hned se

začátkem jara. V době, kdy má být odpočatá ornice po zimě plná vody, koryta řek mají pořádně hučet a tráva trhat rekordy v rychlosti růstu a nejkřiklavější zelené.

Duben zkrátka znovu všem připomněl, jak velkým nebezpečím je pro republiku sucho a nedostatek vody. O to překvapivější je postoj českých politiků, kteří i přes extrémně mírnou zimu zapomněli, že bez vody nebude v Česku život, a z limbu se probírají až v posledních dnech.

Kam zmizely ty kubíky

Není třeba jezdit na venkov mezi vyprahlé lány, na první pohled je vážnost situace znát i v Praze. Zatímco loni v polovině dubna činil průměrný týdenní průtok Vltavy v Chuchli 117 kubíků za sekundu, letos je vody mnohem méně a řeka je o poznání línější. Průtok byl pouze 50,3 kubíku. A propad je viditelný i na Labi, kudy by se nyní správně měly valit tuny roztátého sněhu z Krkonoš. V Ústí loni evidovali průměrný týdenní průtok 250 kubíků za sekundu, polovina letošního dubna přinesla razantně nižší čísla – jen 142 kubíků.

Na vině je i slabá sněhová pokrývka, kterou mírná zima nadělila českým horám. „*Odhad celkového množství vody ve sněhové pokrývce na území České republiky k 13. dubnu činil zhruba 95 milionů kubíků, což představuje v průměru 1,2 litru na jeden metr čtvereční,*“ popisuje Český hydrometeorologický ústav. V předchozích dvou letech přítom bylo v polovině dubna sněhu na horách mnohem víc. Data říkají, že loni i v roce 2018 tam leželo 260 milionů kubíků, což jsou 3,3 litru na metr čtvereční.

Daleko větší a zatím ne tolik viditelná potíž bobtná pod povrchem. „*V letošním roce oproti předchozím rokům je zasažena většina území malým až středním deficitem srážek za šest měsíců, který dobře vypovídá o nedostatku vody v orníční vrstvě především pro volně rostoucí rostliny a zemědělské plodiny. Pokud by se nedostatek vody dále prohluboval, došlo by k negativním dopadům na zemědělskou výrobu. Velmi špatná je situace u deficitu za 24 měsíců, kdy je většina území zasažena vysokým deficitem a na části území (severní Čechy a Liberecko) je*

deficit dokonce extrémní,“ varuje aktuální vyhodnocení Českého hydrometeorologického ústavu před dopady dlouhodobého sucha.

Nejnepříjemnější překvapení se ukrývá ještě hlouběji pod zemí. Hydrometeorologové a kontrolní služba v letošním velikonočním týdnu u 80 procent vrtů na území Česka zjistili silně nebo mimořádně podnormální hladinu podzemních vod, což je nejhorší stav za poslední tři roky. Meteorologové už proto konstatují: „Při pohledu na mapy ukazující stav hladiny podzemní vody v mělkých vrtech je patrné, že letošní nástup sucha je časnější v porovnání s předchozími dvěma lety.“

Hydrometeorologové a kontrolní služba v letošním velikonočním týdnu u 80 procent vrtů na území Česka zjistili silně nebo mimořádně podnormální hladinu podzemních vod.

Stres suchem

Nečekaně brzké a silné sucho trápí především pěstitele. Bez dostatku vláhy hrozí, že plodiny – ať už je to podkrkonošský česnek, okurky, nebo chmel – nevyrostou. Ornici by oživil vytrvalý déšť, zatím je ale v nedohlednu. Zádrhel navíc vězí

i v samotné hlíně, jež rychle ztrácí jakoukoliv schopnost zadržovat vláhu pro horší období.

„Relativní nasycení půdy se pohybuje na maximálních hodnotách 20 až 30 procent, což pro rostlinu znamená již nyní v dubnu vystavení stresu suchem. I z hlediska dopadů sucha se například v okrese Břeclav dostáváme k až extrémnímu poškození plošin suchem, a pokud nedojde k obdobné situaci jako v roce 2019 (studený a deštivý květen), můžeme očekávat výrazné ztráty na výnosech,“ přibližuje Lenka Bartošová z Ústavu výzkumu globální změny Akademie věd ČR situaci na jižní Moravě.

To ostatně popisuje i Agrární komora ČR ve své nedávno vydané publikaci Zemědělské sucho v České republice. V novém tisíciletí jsou roky bez klasických dešťů četnější, čímž nastává dlouhodobé

sucho, které nezachrání ani občasná chladnější a deštivější období, jakým byl právě loňský květen. „Riziko výskytu sucha je v současnosti nejvyšší za posledních 130 roků,“ upozorňuje materiál, na němž se podíleli vědci, akademici a výzkumníci.

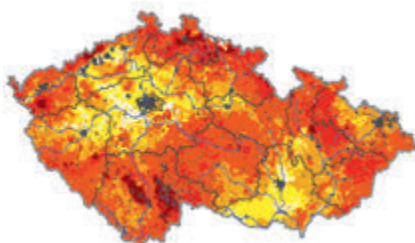
V té souvislosti překvapí postoj ministerstva životního prostředí. To jakoby zasažené čínskou chřipkou začalo sucho řešit až minulý týden, kdy ministr Richard Brabec (ANO) svolal tiskovou konferenci. Tam oznámil, že jeho resort letos mnoha miliony přispěje na opatření, která pomohou zadržet vodu v krajině.

Podle některých odborníků je ovšem státní správa v boji se suchem velmi statická, což je i důsledek toho, že je třeba najít společnou řeč mezi Brabcovým resortem a ministerstvem zemědělství. A to se příliš nedaří. Stačí připomenout, jak

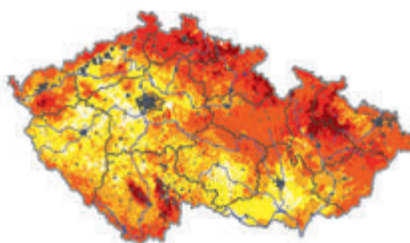
Stav sucha v Česku

- Bez rizika sucha
- Snížená úroveň půdní vláhy
- Počínající sucho
- Mírné sucho
- Výrazné sucho
- Výjimečné sucho
- Extrémní sucho

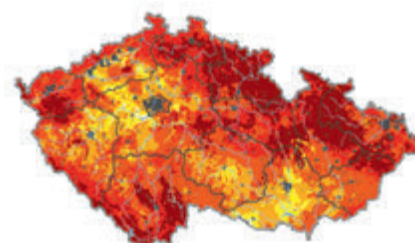
Situace k 12. dubnu 2020

Situace k 19. dubnu 2020

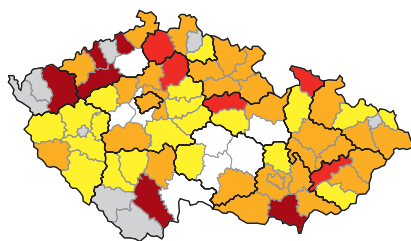

Situace k 26. dubnu 2020

Odhadované dopady sucha na výnos hlavních plodin

Situace k 23. dubnu 2020

- Bez vlivu sucha
- Sucho ovlivnilo porosty, ztráta výnosů do 10 %
- Střední poškození suchem, ztráta výnosů 10–30 %
- Těžké poškození suchem, ztráta výnosů 30–40 %
- Extrémní poškození suchem, ztráta výnosů nad 40 %
- Chybí data

ZDROJ: INTERSUCHO.CZ

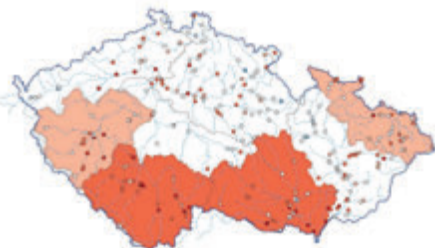
dlouho je už zaseklá protierozní vyhláška, která má donutit zemědělce chovat se k půdě tak, aby ji neunášel vítr s vodou a obnovila se její retenční schopnost.

Přitom právě farmáři mají velký vliv na to, jak razantní průběh sucha v Česku bude. Jakžtakž zdravá půda přírodě dokáže velmi pomoci. Tím, že jako houba nasaje vodu, umí dlouho při životě udržet nejen plodiny a další rostliny, ale ovlivňuje i mikroklima, a extrémně suché a horké dny tak dělá snesitelnějšími.

Jenže desítky let zavedené způsoby strojového obdělávání, které začaly u komunistického spojování menších políček do velkých lánů a pokračovaly dopováním půdy chemickými extrakty, z hlíny udělaly téměř pískovou hmotu.

Hladina podzemní vody

Situace k březnu 2020

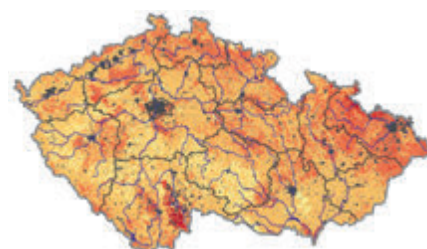

- Mimořádně nadnormální
- Silně nadnormální
- Mírně nadnormální
- Normální
- Mírně podnormální
- Silně podnormální
- Mimořádně podnormální

ZDROJ: ČHMÚ

Kolik vody chybí v půdě oproti normálu

Situace k 26. dubnu 2020

ZDROJ: INTERSUCHO.CZ

„K samotné neschopnosti půdy zadržet vodu přispívá zejména utužování půd, často způsobené špatně načasovaným pohybem těžkou mechanizací po pozemku, a dehumifikace půd – tedy nedostatek organických látek způsobený zejména nedodáváním organické hmoty do půdy,“ vysvětluje Lenka Bartošová.

O přehradách to není

I když výzkumníci – a stále víc zemědělci – mají jasno v tom, že suché etapy Česko zvládne jen s ozdravenou půdou, vedení země zatím razí jiný názor. O tom svědčí i nedávné prohlášení premiéra Andreje Babiše (ANO), pro jehož Agrofert je polní hospodářství založené na chemii a syntetice nejdůležitějším pilířem byznysu. „Můžeme začít stavět konečně přehrad, vždyť jsme žádnou od revoluce ani nepostavili,“ oznámil nedávno jedno z plánovaných opatření, jak nakopnout českou ekonomiku zasaženou čínskou chřipkou.

A nějak takto vypadá omezené uvažování politiků. Nejenže stovky milionů, které by případná výstavba nových přehrad spotřebovala, by mnohem lépe využila zdecimovaná příroda. Nikdo navíc nezaručí, že pro nové nádrže bude dost vody. A pokud skutečně přiteče, tak zase rychle může zmizet ve výparu, jenž kvůli extrémnímu letnímu počasí krade molekuly H₂O z hladiny stále víc.

Základem všeho je oživit zadržovací schopnosti české krajiny. Pokud ona udří vsáknutou vodu, Česko je z nejhoršího venku. Bohužel však nejde o řešení, jehož výsledky budou viditelné na konci volebního období. A čas přitom utíká velmi rychle. ●

Usychají i lužní lesy

Na špatné zemědělce začíná být hodně vidět, říká Lenka Bartošová z Ústavu výzkumu globální změny Akademie věd ČR

► Dlouhodobě sledujete jižní Moravu. Jaká je tam nyní situace?

Zhoršuje se od konce března a v současné době monitorujeme zejména v povrchové vrstvě do 40 centimetrů výrazně až výjimečně suchu. K aktuální situaci samozřejmě přispěla teplá a až na únor i na srážky chudá zima, ale především aktuál-

ní vývoj počasí, kdy od konce března byly zaznamenány výrazně podnormální či žádné srážkové úhrny.

► O jižní Moravě se často mluví v souvislosti s poškozenou půdou...

Degradace zemědělské půdy se objevuje na mnoha místech České republiky. Na jižní Moravě můžeme vidět na rovinách výrazně poškození půd zejména větrnou erozí, což je doprovodný efekt zvyšujícího se sucha. V oblastech svažitéch (například mezi Kyjovem a Slavkovem)

dominuje eroze vodní. Oba typy eroze pak vedou k dehumifikaci půd, podporují utužení či snižují schopnost zadržovat srážkovou vodu. I když v posledních letech je zde výrazně podnormální množství srážek a je otázkou, zda je vůbec co zadržovat.

► **Proč došlo k tomu, že půda ztrácí své schopnosti a silně podléhá erozi?**

Jednou z příčin je historicky daná skutečnost, že máme jedny z největších půdních bloků v rámci celé Evropy. V minulosti byly při scelování pozemků vysušeny rybníky, narovnány řeky či byly rozorány cesty a likvidovala se rozptýlená zeleň v krajině. Ke vzniku eroze pak stačí zmíněné nadměrné velikosti pozemků s jedním druhem plodiny a dále absence větrolamů a alejí.

► **Při svých výzkumech jste v kontaktu se zemědělci - dělají něco špatně, nebo půdu ničí vnější okolnosti?**

Určitě nemůžeme obecně říct, že čeští zemědělci dělají něco špatně. Jsou to ti, kteří s krajinou hospodaří a pohybují se v ní nejvíce, ale i oni narážejí na problémy, které jim znemožňují dostatečnou péči, nebo je k ní nemotivují. Jedním faktem je situace vlastnická - 70 procent půd je v pronájmu, a zemědělci tak hospodaří na pozemcích, které nejsou jejich, a často investice do krajinných úprav je pro ně velmi sporná otázka. Dalším a rozhodujícím faktem je, že se velmi rychle mění klima, otepluje se, zvyšuje se výpar a přibývá suchých epizod. Na druhé straně jako v každém oboru jsou dobří a špatní zemědělci. A v době změny klimatu začíná být na ty špatné hodně vidět.

► **Připouštějí si farmáři, s nimiž spolupracujete, závažnost problému?**

Bezpochyby ano. Již od roku 2014 spolupracujeme se zemědělci, díky kterým monitorujeme průběh a dopady sucha na jejich pozemcích. V současné době pracujeme s více než tisícem hlášení od zemědělců, kteří nám pravidelně v týdenním kroku posílají svá hodnocení sucha.

► **Vaši specializací je fenologie - vysledovala jste nějaké zásadní změny v chování zvířat a rostlin v posledních suchých a horkých letech?**

Fenologii (jinými slovy načasování vývojových fází rostlin jako kvetení bylin nebo olistování stromů) monitorujeme dlouhodobě. Můžu říci, že rašení pupenů stromů, kvetení bylin nebo kladení vajec u ptačích populací nastává dříve, a to v rozmezí od deseti do čtrnácti dní.

► **Mění se kvůli suchu jihomoravské lužní lesy?**

Lužní lesy jsou závislé na vysoké hladině podzemní vody a zároveň na přícházející vodě z říční soustavy a tím pádem na pravidelných záplavách. Odvodňování lužních lesů, které se provádělo v druhé polovině 20. století, sice pomohlo k regulaci záplav, zkvalitnilo život lidí a pomohlo zlepšit zemědělskou produkci, nicméně lužní lesy se díky absenci pravidelných záplav proměnily. Kromě toho na ně dopadla i změna klimatu a dnes můžeme vidět v oboře na Lanžhotsku u soutoku

Moravy a Dyje mnohasetleté usychající duby.

► **Je česká krajina připravena na dlouhé periody sucha a horka?**

Když se podíváme na předpokládaný vývoj průměrné roční teploty, ročních srážek, množství sněhu v zimě a celkovou vodní bilanci krajiny v budoucnosti, v letech 2030, 2050 a 2100, můžeme vidět, že na vlny veder a suché epizody se musíme připravit. Aktuálně se domnívám, že zemědělská krajina na tento charakter podnebí připravena není. ●

INZERCE ▼ A201001818

POSLOUCHEJTE, CO VÁS NAPADNE

Podcasty, živé vysílání, rozhlasové hry, audioknihy, pohádky nebo historické nahrávky z archivu. Kdykoli a kdekoli v aplikaci mujRozhlas.

mujRozhlas.cz

AUDIOPORTÁL SE VŠÍM, CO CHCETE SLYŠET